

Aldret, V. Aldalet

L'Aldufa Real, a Antella, xxxi, 130.14, i *Los Aldufos* a Canet lo Roig (xxviii, 44.7), de l'àr. *duffa* en l'acc. 'comporta d'una presa o sèquia', 'ventalla d'una porta' (DECat, s. v. *alduf* 'panderó').

ALEDO

Lloc antic de l'Alt Urgell: «alodium q. dicitur *Aledo* --- juxta eccl. Sti. Clementis de Nargò» a. 1172 (*Cart. de Tavèrnoles* 156, 20ss.). Probablement del mateix origen que el d'*Aledo*, poble uns 50 k. al SO. de Múrcia: semblen venir d'*ALETUM col·le. d'ALUM o ALA, noms de la planta *ala*, 'll. *hellenium*' (DECH I, 99b60).

ALÈDUA

Nom d'una partida val. ben coneguda de la vall dels *Alcalans* (Llombai), que havia estat un poble de moriscos. Ja figura en el *Rept.* com una alq. de «la vall d'Alcalà», amb la grafia *Eleydua* (240); hi hagué un altre *Eleydua* alq. de Torralba (*Rept.* 375), en la qual es tracta de Torralba que fou antic anex d'Otos (vall d'Albaida, SSiv. 403). Segons SSivera (p. 52) la donació del *Rept.* és de 1238, i també en aquesta data va donar el rei la d'Otos o Torralba. La de Llombai havia estat un poblet de 30 cases de moriscos; per la dificultat de passar a gual el riu que hi ha entremig, per anar a l'esgl. de Llombai, l'erigiren l'any 1574 en paròquia diferent, però quedà despoblada per l'expulsió dels moriscos; i jo només vaig recollir-hi *alèdua* com a nom d'una pda. despoblada (xxxii, 161.9). S'assembla molt a aquest nom el que figura copiat com *Aleyba* en la llista de moriscos de 1609, amb 40 focs, p. p. Boronat (Reglà, *Est. Moriscos*, p. 110); però com que és una còpia plena d'errades i descuits, no podem estar gens segurs si era això o alguna cosa semblant com ara *Aleyua* o *Aleydua*; en tot cas és el dels Alcalans, car va citat entre Llombair i Alfarró.

ETIM. Ja a priori es comprèn que deu ser un arabisme. *Asín* (*Contr.*, p. 57) ho resoldrà ben decidit: ár. *al-ʿidya* 'la orilla del río'. Verificant-ho, escarmenats dels seus mals procediments, resulta fals el seu àrab, o ben inexacte, i també la situació que en dóna, «despoblado de Carlet», probablement per poder afirmar que és «a la orilla del río Juanes»; però ja hem vist que és uns 10 k. més amunt, on a penes es pot dir que hi hagi «riu». Realment no hi ha en àrab aquest mot *ʿidya*, per més que existeixi una arrel *ʿdy*, però de sentits amplis i un poc vagues: 'ser contrari, alt, oposat' («inimicus, currere» *RMa*). Del que diu *Asín* no hi ha res en Dozy (II, 105b) ni *PALc* (el qual tradueix «ribera de río» i «orilla de la mar» per *bāxia*, *ʿibīl* (380b39ss., 330b37ss.); ni àdhuc *RMa*.

Tanmateix m'inclino a creure que es tracta d'un arabisme provinent en definitiva d'aquesta arrel (també

molt descabdellada en antroponímia, Hess, *GGAlg.*), de la qual venia també un adverbi *ʿidya* «ultra» (*RMa*) 'més enllà de', i un adj. derivat *ʿidyī* (Dozy, l. c.) 'ultramari'. Es pot admetre sense gaire escrúpol que un d'aquests dos mots s'usés substantivat en el parlar dels nostres moriscos: *al-ʿidya* o *al-ʿidyī* 'el més enllà', 'la partida de dellà la vall o dellà el riuert', que era justament la característica de l'*Alèdua* de Llombai, als ulls de Juan de Ribera (1574);¹ i també ho podia ser del d'Otos, en la vall naixent que tira per sota del Benicadell en direcció a Gandia. En el fons res s'oposa a accentuar *Eleydua*, la grafia del *Rept.*, en la qual *El* representarà l'article; i la segona *e*, el so del *ʿain* àrab que els nostres sentien com un tèrbol so de les cordes vocàliques, vagament imitat amb vocals (*ʿa*, en *PALc*).

¹ Un torrent amb les seves avingudes ja és un pretext per no anar a missa, però no és un «ríu» ni «ultra» no és «orilla» sinó 'més enllà'.

20

ALEIXAR, l'

Poble del Baix Camp, al NO. de Reus, ja cap als primers contraforts de les muntanyes de la Mussarra-Prades.

PRON. POP. vacil·lant entre l'*aləixà* o l'*aləixá*, o bé sense articles. Casac. (1920) recollí l'*aləixá* a Riudoms, *aləšá* a Maspujols. A mi, en el poble mateix em digueren l'*aləixá*, si bé també l'*aləixá* com a més fi (1929); *ləixá* o l'*aləixá* a Vinyols; *aləixá* rectificat l'*aləixá* a Montbrió (1954); *ləixá* i molt sovint l'*aləixá* a Vila-seca, 1930, 1954 (xiv, 173, 177). Joan Sales recollí l'*aləixá* o l'*alixá* amb article quasi pertot, a sis pobles de l'encontorn, només a Almofter *ləixá* (i després amb article allí mateix, l'*aləixá* (1953)). Com que el vallenc Cases Homs ens digué també l'*Aleixar* (1934), la comissió de l'IEC adoptà l'*Aleixar* en la llista oficial de 1934 amb article, i no s'ha rectificat, per més que A. Manent recomani el contrari en la seva monografia toponímica del poble; però ja hem vist que en les dades recollides en el país, a la gent despreocupada, l'ús amb article és molt predominant. Dita tòpica «Vilaplana i l'*Aleixà* / terra de molta avellana» Mn. Plassa etc.

DOC. ANT. Ja consta escrit *Alexar* en doc. de 1194 (Mas, N. H. *Bisb. Bna.* XIII, 203). Més en dóna, de més modernes i poc instructives En Manent. Ja el 1158: «torrens qui nominatur de *Aleixar*» en la donació d'Alforja (Font Rius, *C.d.p.*, § 146).

ETIM. És clar que és arabisme, com ho suggereixen la inicial i l'etimologia aràbiga de tants pobles del Cp. de Tarragona. Es repeteix a Tivissa en plural: Mas de *Lleixares*, a. 1496: M. de *Leixares* (Bru Borràs, *F. d'Hi. de Tivissa*, 201.3,10); 1340: *Lexares* 7v, 8r, *Li-xares* (Cp. Entença).

Però també és versemblant que coincideix amb la d'un nom ben famós, de la rodalia granadina: *Los Alixares*, avui *Alijares*, a prop de l'Alhambra Gran, nom provinent, ben cert, de l'àrab; o, més precisament, pertanyent als parlars hispano-àrabs. Sobre aquest s'han emès diverses teories, que García Gómez